

נספח ב לפרק א

דעת הרש"ד הירש בענין חובת ההרחקה ממינות ואפיקורסות^{מח}

מכתב א' ("שמש מרפא", שו"ת, חלק יו"ד, סי' מ"ו)

כבודו שהתיר לשומרי תורה ומצוות להישאר בקהילה רפורמית אף אחרי מתן החוק שמותר להפרד ממנה, ייגע לריק למצוא בתולדות עמנו בנין אב להוראתו. מעולם לא ראינו ולא שמענו שעיר הנדחת לא תקרא עיר הנדחת מפני מיעוט הצדיקים אשר בתוכה. קהילה דו פרצופית שכזו של שומרי תורה ובזי תורה לא היתה ולא עתידה להיות. מי שפנה עורף ליהדות המסורתית יצא מן קהל הגולה והיה מן הנמנע שאותו קהל יסבול בתוכו קהל אחר של מינים ואפיקורסים. הגע בעצמך: הפירוד שישנו בינינו ובין הקראים הוא פירוד מוחלט ושלם, אעפ"י שההבדל בינינו ובין הקראים איננו גדול ועמוק כמו ההבדל בין יהדות התורה ליהדות הרפורם. הללו כופרים בתורה שבע"פ, אך מאמינים בתורה שבכתב, ומאמינים בעיקרי האמונה וחובת קיום המצוות התמידית [לפי הבנתם הם], והללו- הרפורמים – כופרים הכל ומכחישים בחובה התמידית של קיום מצוות ה', ובפולחנם סילקו את עצמם מדבר ה' החרות בתורה ובדברי הנביאים ואשר הוא היסוד של עיקרי האמונה שלנו. והנה תודה לקל שהגיעה עכשיו ההחלמה למצב החולני של יהדות אשכנז עם מתן חוק הפרישה שנחקק בעזרת ה' ביום ה' אב תרל"ו, וכל אדם רציני שאינו מתייחס לעניני דת כמו אל משחק צורות בעלמא ובלתי משמעותי, צריך להעריך את ההישג הגדול הזה. מי שמעכב מהיום את הפרישה מן הקהילה הרפורמית מעכב את גאולתנו הרוחנית.

^{מח} מתוך שו"ת "שמש מרפא" להגרש"ר הירש זצלה"ה, חלק יו"ד סי' מו', ניו יורק תשמ"ב. בשולי התשובה נכתבה ההערה הבאה: "תשובה זו שבאה כאן בתרגום חפשי מן המקור כוללת קטעים משני מכתבים גלויים שכתב רבינו לרב גדול אחד בענין חובת הפרישה מקהילה רפורמית. המכתבים הגלויים נכתבו בי"ג ניסן ובר"ח סיון תרל"ז. ראה עוד חלקים ממכתבים אלה בשו"ת סי' נב' ובאגרת ז' (מובאת לקמן), ובהקדמה לאגרת הנ"ל. וע"ע בשו"ת מהר"ם שי"ק אור"ח סי' ש"ו שהסכים לפסק רבינו, עי"ש בהרחבה". (ע"כ ההערה).

רצוני להדגיש כי לא מדברים על הפרישה ממשא ומתן הרגיל עם אנשים אלו שאין אנו בדעה אחת עמהם. לדאבוננו יש הרבה שרוצים בדוקא לערכב את המוחות והלבבות באמרם כי אנחנו הם העושים פירוד בעם בשעה שהם רוצים ומדברים שלום שלום. האמת היא כי מי שמפטפט ככה איננו רוצה שלום. הפרישה שאנחנו מתכוונים לה היא פרישה ממינות ואפיקורסות, ר"ל מההודאה במה שהוא הפך האמת, והתורה והמסורה.

תודה לקל שהיום אין עמנו אותם המינים והאפיקורסים שיש להתרחק מהם ולא להכנס לד' אמות שלהם.

שנינו בגמרא (חולין דף י"ג ע"ב) אמר ר' חייא א"ר יוחנן נכרים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודה זרה נינהו, ושם, אין מינים באומות... כי מנהג אבותיהם בידיהם, עכ"ל. הכוונה היא שמה שעשו לא עשו מתוך הכרה מקורית-עצמית אלא כמצוות אנשים מלומדה, מה שלמדו וראו מאבותיהם, וזה שייך גם היום לגבי המינים והאפיקורסים של דורנו. הרפורמים של היום הם כבר דור שני ושלישי של אלה שהמציאו את הבגידה ופרסמו אותה, ולגביהם שייך מה שהורה הרמב"ם ז"ל בענין האפיקורסים והקראים של דורו, וז"ל בהלכות ממרים פ"ג ה"ג, אבל בני התועים האלה ובני בניהם שהדיחו אותם אבותם ונולדו בין הקראים וגידלו אותם על דעתם, הרי הוא כתינוק שנשבה ביניהם וגידלוהו ואינו זריז לאחוז בדרכי המצות שהרי הוא כאנוס, ואע"פ ששמע אח"כ שהוא יהודי וראה היהודים ודתם הרי הוא כאנוס שהרי גידלוהו על טעותם. כך אלו שאמרנו האוחזים בדרכי אבותם הקראים שטעו, לפיכך ראוי להחזירן בתשובה ולמשכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה, עכ"ל. וכשם שיש חוב עלינו לא לרחקם אלא למשכם בדברים כדי להחזירם למוטב ע"י התנהגותנו שתהיה לדוגמא וע"י הראותנו להם את המאור שבתורה, כך יש חובה עלינו להתרחק בתכלית הריחוק משיטותיהם וממוסדות האפיקורסות והמינות שבהם גודלו. ואם לא נעשה זאת, כי אז המשא ומתן שיש לנו עמהם יהפך ח"ו לנו ולבנינו למכשול ודראון עולם, וכבר למדנו מהנסיון של יותר מחמישים שנה שמינות מושכת יותר מעבודה זרה, וכדמשמע מדברי חכמינו ז"ל. מי [במקור מופיעה כאן המלה "לא" אך נלע"ד שהוא טעות סופר] יכחיש שבחצי המאה הנוכחי

נמשכו הרבה מאחינו בני ישראל אחרי הרפורם בעת שרק מיעוטא דמיעוטא חזרו מהבגידה הנוראה.

ולראיה שיש לנו להתרחק ממינות ואפיקורסות יותר מאשר מעבודה זרה, הבאתי (במכתבי הראשון) שתי ידיים מוכיחות, גמ' שבת קט"ז ע"א א"ר טרפון... שאפילו אדם רודף אחריו להרגו ונחש להכישו נכנס לבית עבודה זרה ואינו נכנס לבתיהן של אלו, שהללו מכירין וכופרין והללו אין מכירין וכופרין, עכ"ל. ועוד גמ' בע"ז דף כ"ז ע"ב מעשה בבן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל שהכישו נחש ובא יעקב הרופא איש כפר סכניא (שהיה מין ידוע) לרפאותו, ולא הניחו ר' ישמעאל ומת, וקרא עליו ר' ישמעאל אשריך בן דמא שגופך טהור ויצתה נשמתך בטהרה ולא עברת על דברי חבריך... דשאני מינות דמשכא דאתי למימשך בתרייהו, עכ"ל. ועל שתי ראיות אלו בא כבודו עם טענתו המתמיהה וחסרת-הבנה שהדבר אינו כמו שחשבתי שהמינים של ר' טרפון עדיין היו יהודים, והכפירה שלהם עשו בתוך יהדותם, אלא המינים האלו כבר חדלו להיות יהודים והיו לעובדי ע"ז בפועל, כמו הרופא המפורסם לגנאי שהיה יהודי והשתמד. במחילת כבודו, טענה זו יש לדחות בשתי ידיים, כי טענה של הבל היא. אין דבר כזה כמו מינות ואפיקורסות "מחוץ ליהדות" – "ובתוך היהדות", מי שהוא מומר לע"ז ממילא הוא מחוץ למחנה ואינו צריך לקבל דת אחרת ולהשתמד. וכן כתב הרמב"ם בהלכות עבודה זרה פ"ב ה"ה וז"ל, מומר לע"ז הרי הוא מומר לכל התורה כולה וכן האפיקורסים בישראל אינן כישראל לדבר מן הדברים, עכ"ל. ועיין ברמב"ם הלכות ממרים פ"ג ה"א וב' וז"ל, מי שאינו מודה בתשבע"פ וכו' הרי זה בכלל האפיקורסים וכו' והרי הוא כשאר כל האפיקורסים והאומרים אין תורה מן השמים והמוסרין והמומרין, שכל אלו אינם בכלל ישראל, עכ"ל.

ה' יודע כמה זה כואב לי להיות נאלץ להיכנס לתוך תכונותיהם וטיבם של הרפורמים של היום. הפסק דין שלי לפרוש מהקהילה הרפורמית אין לו שום שייכות לאנשים פרטיים. הוראתי היתה מכוונת נגד השיטה הרפורמית, המינות והאפיקורסות, ואין לזה שום קשר כלל עם האנשים הרפורמים המודים בשיטה זו, המינים והאפיקורסים עצמם. אני חזרתי על ההבדל הזה כמה פעמים והבלטתיו, אך כבוד הרב לא השגיח בו, ואם כן לא ראה שעירעורו נפל בכירא, כמו שאסביר עוד בהמשך דברי.

והנה כבודו מבאר את הגמרא ע"ז דף י"ז ע"א הרחק מעליה דרכך – זו מינות וכו' כאילו זה מתייחס ליהודים שעברו דת ונעשו עובדי זרה ממש, ולא מדברים על מינות סתם. ולראיה לפירוש מתמיה זה מביא דברי רש"י ד"ה מינות, שמפרש, מינות צועקת הבא תקרובת לעבודת כוכבים, עכ"ל. אולם נעלם מכבודו שרש"י זה שייך לענין של העלוקה ושתי בנותיה וכו', ע"ש בהמשך הסוגיא, ולא שייך כלל למה שמביא הגמרא למעלה בקשר למינות. מכל הסוגיא שם מתברר שהדברים אמורים בסתם מינות ולא במינות של עבודה זרה, החל מדף ט"ז ע"ב ת"ר כשנתפס רבי אליעזר למינות וכו' עד מעשה דר"א בן דורדיא, עיי"ש. המינות של רבי אליעזר – אשר לפי דעתו גרמה לתפיסתו – היתה מה שבעינינו עבירה כל דהו, שאין לה קשר כלל עם ע"ז, פעם נזדמן לו מין ידוע ולא הרחיקו תיכף ושמע ממנו איזו שהיא הלצה ונהנה ממנה, "ועברתי על מה שכתוב בתורה הרחק מעליה דרכך – זו מינות", משמע שהעבירה היתה שלא הרחיק ר"א את המין, ולא עוד אלא גם נהנה מהלצתו. וכי אפשר לומר שמדברים כאן על מינות של עבודה זרה, ויותר מזה על "אנשים שיצאו מכלל ישראל והשתמדו"? ! אתמהא! וכן בסוגיא שם מעשה בההיא איתתא דאתאי לקמיה דרב חיסדא וכו' וקאמרה בגמרא, מכלל דמינות נמי הוי בה, משמע דמינות שלה לא היתה ידועה, אלא דהגמרא משערת כך, ופשוט שלא מדברים על מינות של ע"ז וכל שכן שמד. וכן במעשה דר"א בן דורדיא שהניח ראשו בין ברכיו וכו' דמשהו הגמרא את העבירה למינות, כיון דאביק בה טובא כמינות דמיא, עיי"ש. וגם שם פשוט שלא מדובר על מינות דע"ז או שמד ח"ו.

ובאמת גם מדברי הרמב"ם משמע דהפסוק כל באיה לא ישובון קאי בדוקא על מינות סתם ולא על מינות דע"ז. וז"ל הרמב"ם הלכות ע"ז פ"ב ה"ה, מומר לע"ז הרי הוא מומר לכל התורה כולה, וכן האפיקורסים מישאל (פ"י כ"מ, אע"פ שאינן עובדים ע"ז) אינן כישראל לדבר מן הדברים ואין מקבלין אותן בתשובה לעולם (ע"ש בלחם משנה) שנא' כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים. והאפיקורסים (פ"י כ"מ, האפיקורסים שאני מזכיר כאן אינם האפיקורסים הנזכרים בהל' תשובה, שאותם כופרים באלהות והיינו מומר לע"ז ואותם, מקבלין אותן בתשובה, אבל האפיקורסים הנזכרים כאן) הם התרים אחר מחשבות לבם בסכלות דברים שאמרנו, עד שנמצאו עוברים על גופי תורה

להכעיס בשאט נפש ביד רמה ואומרים שאין בזה עוון. ואסור לספר עמהן ולהשיב עליהן תשובה כלל שנא' אל תקרב אל פתח ביתה (לפי הל"מ צ"ל הרחק מעליה דרכך ע"ש), עכ"ל.

ומה שכתב הרמב"ם "בסכלות דברים שאמרנו" מתייחס למה שכתב שם למעלה בהלכה ג' וז"ל, ולא עבודת כוכבים בלבד הוא שאסור להפנות אחריה במחשבה, אלא כל מחשבה שהוא גורם לו לאדם לעקור עיקר מעיקרי התורה מוזהרין אנו שלא להעלותה על לבנו, ולא נסיח דעתנו לכך ונחשוב ונמשך אחר הרהורי הלב, מפני שדעתו של אדם קצרה ולא כל הדעות יכולין להשיג האמת על בוריו, ואם ימשך כל אדם אחרי מחשבות לבו נמצא מחייב את העולם לפי קוצר דעתו. כיצד פעמים יתור אחר ע"ז ופעמים יחשוב ביחוד הבורא שמא הוא שמא אינו, מה למעלה מה למטה וכו', ופעמים בנבואה שמא היא אמת שמא אינה, ופעמים בתורה שמא היא מן השמים שמא אינה, ואינו יודע המדות שידין בהם עד שיודע האמת על בוריו ונמצא יוצא לידי מינות, ועל ענין זה הזהירה תורה ונאמר בה ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים, כלומר לא ימשך כל אחד מכם אחר דעתו הקצרה וידמה שמחשבתו משגת האמת, כך אמרו חכמים אחרי לבבכם זו מינות ואחרי עיניכם זו זנות, עכ"ל.

משמע מהרמב"ם מפורש דלא מדובר כאן על מינים ואפיקורסים שהוציאו את עצמם – כהבנת כבודו – מכלל ישראל אלא מדובר על יהודים שע"י הרהורי לבם המבולבל מגיעים לכפירה ביסודות האמונה עד שבאים לעבור על גופי תורה בשאט נפש ואומרים אין בזה עוון.

וכן יש להסיק מדברי הרמב"ם הנ"ל שמינות ואפיקורסות הן גרועות יותר מעבודה זרה, ולכן גם ההרחקה מהן צריכה להיות ביתר עוז והחלטיות מאשר ההרחקה מע"ז. ההוראה שלי לפרוש מהקהילה הרפורמית מבוססת בעיקר על הפיסקא הזו בתלמוד ופוסקים אשר גם כבודו לא יוכל להתעלם מאמיתתה, וראה עוד מאמר "קידוש השם" של הרמב"ם (קובץ לייפציג דף י"ג ע"א) וז"ל: ומהמפורסם כמו כן שר' אליעזר נתפס למינות אשר הוא יותר קשה מעבודה זרה וזה שהמינים יכריעם הקל, יתלוצצו בדתות ואמרו אויל המתעסק בהם ומשוגע הלומד אותם, והם יבטלו את הנבואה לגמרי, והיה ר' אליעזר ידוע גדול בחכמות

וכו' וכו', והנה כבר התבאר לך שר' אליעזר הראה להגמון שהוא מין ולבו מסור לשמים, ומינות גדול מע"ז כמו שהתבאר בכל התלמוד וכו' עכ"ל.

אין לי ספק שגם כבודו צריך להודות באמיתת עיקר זה. והיות וידע כבודו שאין להתקפתו נגד הפסק דין שלי שום בסיס, הלך והתקיף את ראיותי כדי ליצור את הרושם בעיני עמי הארץ (שאינם יודעים מימינם לשמאלם) כאילו זיעזע את כל יסוד בנין הוראתי, וכבר הראיתי שהתקפה זו לא הצליחה ועלתה בתוהו.

ברם עצם הדבר שונה הוא לגמרי. כל הפולמוס של כבודו בנוגע להיחס של מינות ואפיקורסות לעבודה זרה איננו מגיע כלל לגרעין השאלה אשר אנחנו דנין עליה. כבודו, בתגובתו למכתבי הראשון, מודה ששיטת הרפורם היא בניגוד גמור ומוחלט לתורתנו הקדושה, וגם מסכים הוא עמי שחובה היא על כל יהודי הירא וחרד לדבר ה' לפרוש הימנה כפורשים מן הכיעור ומן הדומה לו. והנני משתוקק לדעת על מה מבסס כבודו את השקפתו זו אם לא על היסוד שעלינו להתרחק ממינות ואפיקורסות כמו שעלינו להתרחק מע"ז. וכשם שאסור לנו להשתייך לקהילה של עבודה זרה כך אסור לנו להשתייך לקהילה של מינות ואפיקורסות.

נמצא שעל דבר זה אין אנו דנין כלל וכל ויכוח עליו מיותר הוא. הנקודה היחידה המוטלת במחלוקת היא אך ורק זאת: אני עמדתי בדעתי שיש לפרוש מן הקהילה הרפורמית אפילו אחרי הויתורים לאורטודוקסים (להרשות להם שחיטה, חינוך, מקוה וכדומה), ואדרבה בויתורים אלו ראיתי עוד נימוק חדש לפרוש הימנה. ואולם כבודו ראה בויתורים אלו טעם ונימוק לא לפרוש מהם אלא להישאר שם, וכאילו אבדו את הכיעור והדומה לו. זהו גרעין מחלוקתנו, ועל זה, ורק על זה, אנחנו דנין. ובמקום לכוון את הפולמוס לדברים חיצוניים של מה בכך, היה לו לכבודו להראות שטעיתי לנוכח הויתורים, ולנמק את היתרו להישאר עם הרפורמים כתוצאה מהויתורים. אך את זה לא עשה, כי ראה מראש שדבר זה לא יצליח, ולכן העדיף לתלות את עצמו על איזו סברת כרס קלוטה מן האויר, וסמך על איזו שהיא השגת הראב"ד [פ"ג מהל' תשובה ה"ט] ועל איזו שהיא תשובת מהרי"ל [קצ"ד] סתומה אשר לא יועילו לו להצדיק עמדתו כאשר נראה להלן. וראה זה דבר חדש: כבודו הולך ומחלק בין שתי כתי אפיקורסים, יש כת כופרים

בתורתנו הקדושה מתוך עם-הארצות ואי-ידיעה, או מתוך הבנה מוטעית ומזוייפת, ומי ששייך לכת זו אין לנו לקראותו כופר בתורה. אך יש עוד כת אחרת, מי שכופר בתורה לא מתוך אי-ידיעה או חוסר-הבנה אלא מתוך כפירה זדונית וכוונה להכעיס (יודע את קונו ומתכוון למרוד בו), הוא הוא הכופר בתורה באמת, הוא המסית ומדיח בצורה הגרועה ביותר, וחייב כל יהודי חרדי לפרוש מהקהילה אם היא או הועד שלה שייכים לכת זו.

וכבודו ממשיך, לכן צריכים אנו לשאול ולשקול אם הקהילה או ועד הקהילה הוא מכת הראשונה או השניה, וזה לך האות: אם יש אפשרות ביד הקהילה לתת לחרדים מה שדרוש להם (שחיטה, חינוך וכו'), ובכל זאת הם מסרבים למלא את רצונם, כי אז העידו עדות נאמנה שהם מכת הכופרים באמת. והנה בנדון דידן, היות והועד של הקהילה הרפורמית הכיר בזכותם של חברי הקהילה האורתודוקסים, וע"י "התקנות הנוספות" הרשה לספק להם מה שדרושים בעניי הדת, העיד הוא בזה שאיננו כופר במצוות התורה במה שנוגע לחרדים, אלא אדרבה מעורר ומחזק אותם לקיימן. ואף שהם בעצמם – חברי הקהילה הרפורמית – פרקו מעליהם את עול התורה והמצוות במה שנוגע להם, ומודים בשיטת הרפורם הבלתי-אחראית והמתועבת לנו, בכל זאת אינם שייכים לכת הכופרים להכעיס ואינם בגדר מסית ומדיח. ולכן גם חובת הפרישה מקהילה זו אזלה והסתיימה.

קודם שאכנס להעריך את טענותיו של כבודו רוצה אני לומר כמה מלים של התמצאות במה שנחשב לפי התלמוד והפוסקים "כפירה ביהדות". הדברים צריכים להאמר, יען כי קל הוא לטשטש דברים העומדים ברומו של עולם ע"י הצהרת מילין בעלמא. אין הדבר כך שהכפירה ביהדות צריכה להיות בדוקא ע"י כפירה בכל התורה כולה. שנינו בסנהדרין דף צ"ט ע"א וז"ל: כי דבר ה' בזה, זה האומר אין התורה מן השמים, ואפילו אמר כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק זה שלא אמרו הקב"ה אלא משה מפי עצמו, ואפי' אמר כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה מק"ו זה מגזרה שווה זו, זה הוא כי דבר ה' בזה, עכ"ל. (וראה עוד רמב"ם הלכות תשובה פ"ג ה"ח). ועיין בתבואות שור, שמלה חדשה סי' ב' סעיף י"ג וז"ל: מומר להכעיס אפילו בדבר אחד, או שנזרקה בו מינות שאינו מאמין באותה מצוה ורוצה להראות שדוחה אותה מעליו, ואפילו בפעם

אחת שנתברר שעשה זאת בשאט נפש, הרי הוא כגוי ושחיתתו נבלה דאורייתא, עכ"ל. ולהלן תבואות שור סי' ב' סעיף י"ד מומר לכל התורה כולה אפילו לתיאבון הוא כגוי לשחיטה וכו' כיון דפקר כולי האי, עכ"ל. ומקורו בבית יוסף לטור יו"ד סי' רס"ח בסופו וז"ל: לא חלקו בין לתיאבון להכעיס אלא באחת משאר מצוות, אבל עכו"ם שהמודה בה ככופר בכל התורה וכל המחלל שבת בפרהסיא הרי הם כגויים כדאיתא פ"ק דחולין, עכ"ל. אחרי בירור הקדמה קטנה זו הנני בא להעריך את טענות כבודו.

טענותיו של כבודו מהוות אריג של סתירות בהגיון והתקפות נגד האמת והמציאות. כבודו מערבב את היוצרות כשאינו מחלק בין השיטה ובין אוהדיה, בין מינות ואפיקורסות לבין המינים ואפיקורסים. ברם, אסתפק להבליט רק מה שנחוץ לעניננו.

לפי דבריו אם הקהילה מחזקת ברפורם מתוך עם-הארצות וכו', ואנשיה אינם עוברים להכעיס על מצוות התורה, אז מותר להשתייך אליה, והוויתורים לספק צרכי דת לחרדים שבה, עדות הן שקהילה זו איננה מן הכת האסורה. ואני שואל את כבודו, קהילה שסילקה מסידור תפילתה כל זכר למשיח, קיבוץ גלויות, עבודה ובית המקדש, שהסירה מברכת המזון ארץ, ברית ומלכות בית דוד, לקהילה זו מותר להשתייך אם מקור הכפירה הוא עם-הארצות וכו' כי אין זו כפירה להכעיס? הלא מי שכופר בעיקרי האמונה וכתוצאה מכפירה זו עובר בשאט נפש על גופי התורה ואומר "אין בזה עון" הוא הוא המין והאפיקורוס אשר עליו נאמר "הרחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח ביתה", וכדברי הרמב"ם בהלכות ע"ז שהבאתי למעלה. וכי יש נפקא מינה באיזו דרך הגיע המין לכפירתו, אם ע"י בלבול מחשבות או עם-הארצות ואי-הבנה, או טעות בהבנה? גם צדוק ובייתוס, האבות של כל המינים ואפיקורסים, הגיעו למינותם ע"י אי-הבנה בדברי רבם אנטיגנוס איש סוכו, וגם אלישע בן אבויה נעשה מין ע"י בלבול מחשבה (חגיגה ט"ו ע"א) וע"י קריאה בספרי טועין, ואי-הבנה בפסוק שבתורה (קידושין ל"ט ע"ב). ואולי חשב כבודו באמת כי מי שנעשה כופר ע"י קריאה בספרי המסיון איננו מכת הכופרים שהרמב"ם מדבר עליהם?

היוצא מדברינו הוא, שבכפירה (כמו בעבודה זרה וחילול שבת בפרהסיא) אין חילוק בין להכעיס ולתיאבון, ולכן אי אתה מוצא השגת הראב"ד בהלכות ע"ז פ"ב כמו שהשיג בהלכות תשובה פ"ג ה"ז. שם מדובר בטועה בדמות אלקית, בטעות רוחנית מופשטת שאין לה שום קשר ויחס לשמירת תורה ומצוות. וזה מה שכתב הראב"ד, כמה גדולים וטובים הלכו בזו המחשבה, עיי"ש. אך במקום שהכפירה מביאה לידי הפרת כל התורה כולה, אין חילוק בין להכעיס לתיאבון, ואין נפקא מינה כלל מהו מקור הכפירה. עכ"פ אין להסיק שום מסקנות מהשגת הראב"ד הנ"ל בהלכות תשובה שכבודו רצה להביא ראיה ממנה, כי אין הנדון דומה לראיה. וכן מה שנוגע לתשובת מהרי"ל (סי' קצ"ד), טעות הוא בידו שמשם תצא עזרה והקלה למחללי שבת ולכופרים בתורה ובנביאים ונצחיות התורה ומצוותיה. המהרי"ל מדבר שם במי שהוא נזהר בכל המצוות ומדקדק שפיר בהן, אך מקיל הוא בדברים שאדם שאינו בן תורה דש בעקביו, כמו מבזה תלמיד חכם או מגלה פנים בתורה שלא כהלכה וכדומה, הם הם הדברים שחז"ל מנו בפרק חלק בתור אפיקורסות, ואשר אנשים באים לעבור עליהם ע"י לימוד כוזב או הבנה מוטעית. ואומר מהרי"ל וז"ל: אע"ג דגדול עונו מנשוא, לא מסתבר למיפסל שחיטתו, דדוקא דברים הללו חשוד עליהם דנראה בעיניו דבר קטן וחוצפא בעלמא וכו', משום דאינו חושש על דבר כזה ומפרש אותו בענין אחר ע"י פילוסוף² ונראה בעיניו שאינו אסור, עכ"ל. וכן הבין התבואות שור בשמלה חדשה סי' ב' סי"ז תשובת מהרי"ל הנ"ל, שאיננו מדבר באפיקורסים אמיתיים שדינם מורידין ולא מעלין. ועיין לחם משנה פ"ג [מ]הלכות תשובה ה"ז שמחלק בין אפיקורסים אמיתיים לאותם שקוראים "מבוא לאפיקורסות", כי אפיקורסים אמיתיים הם רק החמשה שמנה הרמב"ם שם, עיי"ש. הרי ששתי המשענות שהביא כבודו – השגת הראב"ד בהלכות תשובה, ותשובת המהרי"ל – פורחות באויר!

ומה שכבודו טוען שמינות ואפיקורסות צריך שיהי' בהן משום מסית ומדיח, אין לו שום מקור לסמוך עליו. אין תנאי כזה נמצא בתלמוד ופוסקים, ואם עומד על דעתו שכן צריך להיות שם משום מסית ומדיח, כבר הראיתי והוכחתי שהרפורמים מקיימים את התנאי הזה בכל פרטיו ודקדוקיו. הלא כל מאמצם

² נלע"ד דר"ל פילוסוף.

ושאיפתם וביחוד בבתי ספר שלהם הוא לנתק את הדור מקיום התורה והמצוות, והנה רק העובדה הזאת שאין להכחישה, מבטלת את טענותיו כליל.

אמנם חוץ מזה, הטענה של כבודו – שהכפירה של הרפורם יסודה ומקורה היא בעם-הארצות ואי-הבנה או הבנה מזוייפת של התורה – היא טענה מוטעית וסילוף גמור של המציאות האמיתית. אינו כן שעם-הארצות ואי-הבנת התורה גרמו לכפירה, אלא אדרבה, הכפירה גרמה לעם-הארצות ואי-הבנת התורה. הנסיון מורה כי תמיד הבגידה המעשית קודמת. כל ההיסטוריה של הרפורם מורה כן. מאחר שלא יכלו לתאם את קיום התורה עם דרישות התקופה החדשה, הסתכלו בלימוד התורה כדבר מיותר, ואפילו מזיק, וגירשו ומגרשים את ידיעת התורה מכותלי בתי הספר שלהם כדבר בטל שחלף ועבר זמנו. לבגידה זו שכבר הוצאה לפועל בחייהם, חיפשו ומחפשים היודעי ספר והכומרים שלהם מתן אישור חוקי מתוך הספרים שלנו. ולתכלית זו מסלפים ומזייפים הם דברי תורתנו הק', וככה מושיטים לבגידה שלהם יסוד ובסיס. וזה מה שקראו התאמת התורה עם החיים.

ואין לך מי שהולך בעקבות הרפורם העובר על חוקי התורה מתוך אי-הבנה או סילוף התורה. התורה זרה היא לו, והפירושים המזוייפים של כומרי הרפורם מוצאים חן בעיניו, כי את התורה ואת האמת אינו יודע ואיננו רוצה לדעת. והכת אשר עליה בנה כבודו את כל בנינו – הכת של רפורמים שאינם "כופרים להכעיס" – מופרכת מעיקרא, כי לא היתה ולא עתידה להיות.

כוונתו של כבודו הרואה בהיותורים לאורטודוקסים איזו שהיא הקלה במינות הקהילה הרפורמית כאן, נפלאה ממני. כי לכאורה נהפוך הוא, אין כאן הקלה אלא החמרה של מינות. אנשי הקהילה הרפורמים אינם כופרים בתורה במה שנוגע לחרדים, לפי דברי כבודו, הם "פרקו מעליהם עול התורה רק במה שנוגע להם". אין אלו אלא דברי הבאי, ויתר על כן, הם דברי גידוף והטחת דברים כלפי מעלה. אין לנו שני סוגי יהודים, אחד שקיבל תורה מסיני ואחד שלא קיבל, אחד שחייב במצוות התורה ואחד שאינו. אם התורה היא תורת אמת לאחד היא תורת אמת לכולם, ואם היא ח"ו שקר לאחד היא שקר לכולם. ואם באמת יש משהוא חיובי בהיותורים לאורטודוקסים, ומכירים הם עתה את צורך ייסוד מוסדות

אלו, כי עכשיו המינות שלהם גדלה פי כמה. עד עתה היו בגדר אין מכירין וכופרין, ופתאום נעשו למכירין וכופרין, יודעים ריבונם ומתכוונים למרוד בו!

אך מה שבאמת מבייש את כל טענותיו וחותר חתירה עמוקה מתחת בנין ראיותיו, הוא המיון של אנשי הרפורם לשתי כתות, כת של כופרים-מכעיסים, וכת של כופרים בלתי-מכעיסים, כופרים מסיתים ומדיחים מצד אחד, וכופרים בלתי מסיתים ומדיחים מצד שני. עירבוב פרשיות זה והחלפת המושגים הבלתי-הגיונית והתמידית של כבודו, שמחליף מינים במינות ואפיקורסים באפיקורסות, גוזל מהמשא-ומתן שלנו כל חשיבות וכל ערך. לו היינו יושבים במשפט על האנשים ועלינו לדון ולשקול אם הם מומרים להכעיס או מומרים לתיאבון, אם שוגגים אם מזידים או אנוסים, אז הצדק עם כבודו. כשיושבים במשפט על אנשים יחידים עלינו לראות ולשקול איך באו לבגידה זו, ומוכרחים למצוא הקלות והתנצלויות [לפי האזהרה והי דן את כל האדם לכף זכות].

אך אין זה הנידון כלל וכלל, כבר במכתבי הראשון אל כבודו אמרתי ושנתי שאני מסתכל באחינו הנלכדים ברשת הרפורם כתינוקות שנשבו בין הנכרים, ומנהג אבותיהם בדיהם, לפיכך אין להתנהג עמהם כמו שמתנהגים עם המינים והאפיקורסים שצריכים לרחקם ואין להכנס לד' אמות שלהם. לגבי הרפורמים של דורנו חל מה שכתב הרמב"ם (והבאתיו למעלה) לגבי הקראים והאפיקורסים. וא"כ כל מה שכתב כבודו להגנת והצדקת אנשים פרטיים אין לו שום שייכות ויחס לנידון שאנחנו דנין עליו (היינו עצם הענין של מינות ואפיקורסות), ואם כן כל טענותיו נפלו לבירא עמיקתא ואינן פוגעות בהוראתי לאיסור אפילו כמלוא נימה.

הרי לא אסרתי את ההתחברות עם אנשי רפורם פרטיים שפרקו עול התורה מעליהם, אלא אסרתי את ההצטרפות עם הקהילה הרפורמית, עם הבגידה, הפריקת עול, המינות והאפיקורסות שבהן מתפללים, שמשמיעים מדוכנם, שמלמדים באולפנם ואשר לקיימן ולהחזיקן מקדישים את כל מאמצם. המינות והאפיקורסות הוא דבר תמידי, איננו משתנה, איננו עולה ואיננו יורד. לא כן האנשים, יש מהם מזידין ויש מהם שוגגים, יש מהם אנוסים ויש מהם תינוקות שנשבו. ואפילו אם כל בני הקהילה הם בגדר תינוקות שנשבו או שוגגים אסור

לי להיות חבר בקהילתם, כמו שאסור לי להיות חבר בכנסיה של נוצרים או של עובדי עבודה זרה.

והנה יצא זה לא מכבר חלק ששי של שו"ת חתם סופר רבן של כל בני הגולה, שכתב שם בתשובה פ"ט הנוגעת לעניינינו בכל פרטיה, וז"ל: ואילו היה דינם מסור בדינו היתה דעתי להפרישם מעל גבולינו, לא יותן מבנותינו לבניהם ומבניהם לבנותינו, כי היכי דלא ליתי לאמשוכי בתרייהו ויהיה עדתם כעדת צדוק ובייתוס ענן ושואל, אינהו בדידהו ואנן בדידן. כל זה נראה לי להלכה ולא למעשה מבלי רשות והורמנא דמלכא יר"ה, וזולת זה יהיו דברי בטלים וכלא חשיבי, עכ"ל.

מה שכתב החתם סופר "בלי רשות והורמנא דמלכא", כבר אבד עליו הכלח מאחר שניתן במדינתנו חוק הפרישה ביום ה' אב תרל"ו. פסק הדין הנ"ל שרבינו הח"ס נתן הלכה לא למעשה, הפך עתה להיות פסק דין הלכה למעשה. ועל סמך פסק דין זה יחד עם פסק דין דומה שניתן לפני זמן קצר בעיר וינה ע"י הרב זלמן שפיצר אב"ד דוינה, וחתום ע"י 389 רבנים משלוש ארצות – וגם כבודו ביניהם – אני חוזר על הפסק דין שלי שנתתי ביום י"ח שבט תרל"ז בסוף "הארתי": "כי לכל איש ישראל הירא וחרד לדבר ה' יש רק דרך אחת להיות נקי מאיסור, והוא לפרוש מן הקהילה (דפראנקפורט ע"מ) לפי חוק הפרישה מיום ה' אב תרל"ו ומי שמפתה את אחיו החרדים לעשות אחרת הוא שוגג ומשגה".

בכבוד רב

שמשון רפאל הירש

בענין חובת הפרישה מהקהילה הרפורמית

מכתב ב' ("שמש מרפא", אגרות וכתבים, אגרת ז').

והרב הנכבד שהתיר להיות חבר בקהילה הרפורמית מצהיר ומודה בזה שיש תוקף וזכות קיום לריפורמה כל זמן שהיא סובלת על ידה אורתודוקסיה. במלים אחרות, קיימות שתי יהדות, יהדות עם תורה, וכנגדה יהדות נגד תורה. כל קהילה רפורמית אם אך רוצה היא להכשיר את עצמה יכולה לעשות כן ע"י ייסוד

מוסדות כשרים. ועל איזו קהילה רפורמית אנו מדברים, אשר זכות קיומה בטוחה מול יהדות התורה והמצוה, איזו הגדרה אנו נותנים לה בעת שמתירים להתחבר עמה? זוהי קהילה שמחקה עקרונית ובזדון מסידור תפילתה כל זכר למשיח, לקיבוץ גלויות, לבנין בית המקדש, לסדר עבודה בעבר ובעתיד, קהילה שמחקה ארץ ברית, תורה ומלכות בית דוד מנוסח ברכת המזון שלה, קהילה אשר מבמתה ומבית ספרה דורשים ומטיפים על ביטול מצוות התורה וחוקותיה, - איזה שם יש לנו לקהילה זו ולשיטה זו? **הלא אין זה אלא שיטה של מינות ואפיקורסות ולפי התלמוד ודברי הפוסקים אנו מצווים על הרחקה ממינות ומאפיקורסות יותר מאשר מעבודה זרה.** הלא על מינות נאמר: הרחק מעליה דרכך, ורק על מינות נאמר כל באיה לא ישובון (ע"ז י"ז ע"א). ואיתא בשבת דף קט"ז ע"א, א"ר טרפון...שאפילו אדם רודף אחריו להורגו ונחש רץ אחריו להכישו – נכנס לבית עבודה זרה ואין נכנס לבתיהם של אלו, שהללו מכירין וכופרין והללו אין מכירין וכופרין. ובגמרא ע"ז כ"ז ע"ב, מעשה בבן אחותו של ר' ישמעאל שהכישו נחש ולא התיר ר' ישמעאל לרפאותו ע"י מין "דשאני מינות דמשכא דאתי למימשך בתרייהו".

והרב הנ"ל שהתיר להשאר בקהילה הרפורמית, רצה לחלק בין המין של הגמרא אשר ר' ישמעאל אסר להתרפאות על ידו להמין של היום, לומר שאינם דומים זה לזה. כי המין של הגמרא היה חוטא ומחטיא שרצה להדיח גם אחרים לסור מדרך התורה והמצוה, לפיכך כתבו המינים ספרי תנ"ך וספרי ויכוח שלהם להוכיח את מינות העבודה זרה שלהם, אבל המין של היום אינו כן כי הוא מין לעצמו ולא איכפת לו מה שעושים אחרים.

אך – כבודו של הרב במקומו מונח – חילוק זה הבל ורעות רוח. הלא כל תנועת הריפורמה מראשית היווסדה אינה אלא תנועה של הפצה ופרסום של מינות ואפיקורסות. וכי אין להם ספרות שלמה של מינות? וכי ספרי גייגר והולדהיים וחבריהם אינם אלא ספרי ויכוח של מינות? והסידור של גייגר עם ההקדמה שלו שמשתמשים בו בטמפל הראשי – האם אין זה אלא ספר מינות? וכל הדרשות של הדרשנים הרפורמים אשר בהם הם מסלפים את התנ"ך ומגלים פנים בתורה שלא כהלכה – האם אין כוונתם להמשיך את שומעיהם למינות? ובתי הספר שלהם עם מוריהם המחללים את השבת בפרהסיא ואוכלים נבלות וטרפות

בפרהסיא, המלמדים לתלמידיהם כי תשע עשירות ממצוות התורה אפשר לדחות הצדה, וכי בתי ספר אלו אינם אלא מוסדות של הפצת מינות ואפיקורסות? וכי צריך אני להזכיר את שם המנהל של אחד מבתי הספר, שכיבד את תלמידו ותלמידותיו שהיו מוזמנים בביתו בלחמניות עם קתלי חזיר? או צריך אני להזכיר את "ארגון בעלי מלאכה" שהיה לו תקנה לשלוח את החניכים היהודיים דוקא לבעלי מלאכה גויים עם התחייבות לעבוד ביום שבת קדש? ואם בא נער פשוט מהכפר ללמוד אומנות פתחו בחזקה את חלוקו לראות אם הוא היה לבוש טלית קטן, ואם כן לבש טלית קטן ציווהו להפשיטה מיד? או צריך אני להזכיר את האגודה למצוא משרות למשרתי בית ולטבחיות בבתים יהודיים ששלחה את המועמדים לבתי נוצרים דוקא, כפי שאמרו, לסייע ב"התאמת שתי הדתות"? וכי אפשר להתעלם מן הכינוסים והאסיפות של הרבנים הרפורמים אשר משם יצאו ויוצאים דברי השמצה וזלזול נגד היהדות התורתית זה חמישים שנה? או אזכיר את הקנסות, האיומים, המכות בשוטים, הריסות המקוואות וסגירת בתי כנסיות ובתי מדרשות? ומי ימנה את הפושעים השקטים אשר בדרך ערמומיות ופיקחות עושים אותנו לצחוק וללעג בחוגי משפחותיהם וידידיהם ובזה מסיתים ביחוד את בניהם ובנותיהם הצעירים? הלב כואב בהעלותי את הדברים האלה על הנייר, אך האמת צריכה להאמר כי אין בין מין של הגמרא למין שבימינו ולא כלום.

והנה בעבודה זרה הדין הוא שאסור לאכול בסעודת עובד ע"ז אפילו אם מגישים לו אוכל כשר ואפילו אם המשרתים הם המשרתים של האורח, בכל זאת עובר הוא על הלאו דלא תכרות להם ברית. ואם הדין כן בעובדי עבודה זרה שאנחנו מצווים להתרחק מהם, שאפילו במצב של פיקוח נפש אסור לו לישראל לומר לנכרי שהוא עובד כוכבים (רק מותר להניחו באמונתו המוטעת שהוא נכרי, יו"ד קנ"ז ס"ב), על אחת כמה וכמה שאנחנו מצווים להתרחק מן המינים בתכלית הריחוק, ואסור לנו להתחבר לקהילה של מינות במזיד ובכוונה. וכי יש חילול ה' גדול יותר מזה של החזקת ידי מינים? וכי יקטן חילול ה' אם יש בקהילה זו גם אורתודוקסים שעכשיו הותר להם לבנות להם בית כנסת של יהדות אצל בית כנסת של מינות, ומוסדות של יהדות אצל מוסדות של כפירה, הלא יגדל חילול ה' אלף פעמים?

כי למעשה אין צורך כלל בהקמת מוסדות כשרים אלו בקהילה הרפורמית, רק כדי לצאת ידי חובה מול הדתיים. כל יהודי בפראנקפורט יודע שמוסדות קהל עדת ישורון כמו כשרות, מקוואות, חינוך תשב"ר וכו' כולם פתוחים הם בשוה לחבר ולאينو חבר. נמצא שאין תכלית של הקמת מוסדות כשרים חדשים בתוך הקהילה הרפורמית אלא כדי לתלות פתקה של כשרות על בתי הכפירה שלהם, וכאילו יש להם איזה קשר עם היהדות המקורית האמיתית. ואני שואל, תחנת כשרות זו בתוך הקהילה של מינות יקטין או יגדיל את חילול ה' ? וכי יחדל בית עבודה זרה להיות בית עבודה זרה אם תולין מזוזה על פתחו ? או תחדל עיר הנדחת להיות עיר הנדחת אם יש כמה צדיקים בתוך העיר ? וכי חדלה רשעתו של אחז המלך להיות רשעה מפני שסבל מזבח ה' אצל מזבח העבודה זרה שבנה (מלכים ב', ט"ז). וכי התנקשותו של מנשה על היהדות כופרה או התקטנה מפני שעבד עבודה זרה לא רק חוץ למקדש אלא גם בתוך המקדש עצמו ? וכי קטנה רשעתו בעת הכנסת פסל האשירה לתוך מקדש ה' מפני שלא השליך את ארון ברית ה' מן ההיכל וסבל אותו על יד הפסל שלו ?

ואתם, כבוד הרב, שהתרתם להשאיר בקהילה הרפורמית, האם באמת אתם סבורים כי למצוה היא תחשב להעמיד מקדש של כפירה אצל מקדש של אמונה, ושניהם תחת דגלה של "עדת ישראל" ? ולא עוד אלא המקדש של כפירה ואפיקורסות הוא המקדש הראשי – בדיוק כמו אצל אחז המלך – והמקדש של תורה ומצוות הוא המקדש הקטן לאורתודוקסים הנחשלים שעדיין לא הגיעו לדרגת המתקדמים, אשר על כן צריכים לסבול אותם כדי "לצאת ידי חובה נגדם", כמו שמתבטאים הרפורמים. וכי אין זה שיתוף שם שמים ודבר אחר, כמו העמדת העגל אצל עשרת הדברות ? הלא זה מה שאמרו הרוקדים סביב העגל – "אלה אלהיך ישראל" – לשון רבים, כי שתי רשויות יש, רשות של אמונה ורשות של כפירה, ובשניהם אפשר לעבוד את ה', ולכן אתה יכול לבנות טמפל רפורמי אצל בית הכנסת ואין בכך כלום !

ברם, יש רק אמת אחת ואמיתיות אחת בלבד. והיותורים של הרפורמים לאורתודוקסים הם יצירות אנדרוגינוסיות אשר מהן היהדות של אמונה חלתה וסובלת זה חמישים שנה. והיום – אחרי שניתן לנו חוק הפרישה, יש לנו תודה לקל האפשרות להבדיל בין האור ובין החושך, בין אמת לשקר, ולהכריז בשער

בת רבים כמו אליהו בשעתו בהר הכרמל: עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים – אם ה' לכו אחריו, ואם הבעל לכו אחריו! [פראנקפורט, י"ג ניסן תרל"ז]

"זה כבר זמן רב שהשתרשה בחוגי היהודים הדעה הכוזבת שאפשר להיות יהודי נאמן מבלי לקיים מצוות התורה. זה כבר זמן ארוך, וארוך יותר מדי, שמחפשים מומים בתלמוד ובמסורה, בעת שכבר ניתקו את עצמם זה זמן רב מתלמוד ומסורה. הרי יש לפניך פירות שרשים אלו. הגיעה השעה להכריז בשער בת רבים שאין ביהדות אפשרות להיות יהודי ולא יהודי בבת אחת...אמת, ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא, (סנהדרין מד.) ולכן, לפי ההלכה, יהודי שהשתמד חייב בכל המצוות עד סוף כל הדורות. אך הקהילה היהודית אינה מסתכלת עליו כאילו הוא אחד משלה, כי לפי רצונו הפסיק להיות יהודי מכאן ולהבא, ונכנס לכת המומרים והאפיקורסים שאין להם חלק בחיי הקהל". (הגרש"ר הירש זצוק"ל, "שמש מרפא" אגרות ומכתבים, אגרת א').

